

АНОТАЦІЯ

Нагорнюк-Данилюк О. А. Медіація в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх в кримінальному процесі України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021.

Дисертацію присвячено дослідженню теоретичних, нормативно-правових та організаційних засад застосування медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. Визначено генезу та законодавчі передумови для здійснення відновного правосуддя щодо неповнолітніх в Україні. Проаналізовано наявні доктринальні підходи до визначення медіації та запропоновано власний підхід до визначення цього поняття. Охарактеризовано сучасний стан кримінально-правового забезпечення медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. На підставі аналізу законодавчих положень і дослідження літературних джерел встановлено, що необхідність дослідження запровадження медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх в кримінальному процесі України зумовлена гармонізацією законодавства України з міжнародними стандартами захисту прав дитини та становленням відновного правосуддя в Україні. Висвітлено поняття, принципи та роль медіації у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх у кримінальному процесі України. Відповідно до теоретичних положень, практики суду та практичного досвіду сформульовано певні рекомендації та висновки, які характеризуються науковою новизною.

Досліджено процесуальні особливості та процедуру укладання угод про примирення у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. Розглянуто порядок їх організації та запропоновано зміни до процесуального законодавства, що дозволять підвищити кількість кримінальних проваджень за участю неповнолітніх, у яких ухвалюються вироки на підставі таких угод.

Охарактеризовано сучасний стан наукового розроблення інституту кримінального провадження на підставі угоди про визнання винуватості за участю неповнолітніх. Визначено процесуальні проблеми та правові наслідки укладення такої угоди, а також запропоновано шляхи їх вирішення.

Висвітлено позитивний досвід окремих пострадянських країн і країн Європи та Сполучених Штатів Америки по запровадженню інституту медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. На основі проведених наукових досліджень законодавства зарубіжних країн зроблено висновки та узагальнено положення, які можна імплементувати в чинне законодавство України.

Висвітлено та проаналізовано принципи і моделі медіації у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. Науково обґрунтовано шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання процедури медіації у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх в Україні.

У результаті проведеного дослідження поглиблено теоретико-методичні положення та запропоновано практичні рекомендації щодо удосконалення запровадження медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. Зокрема, обґрунтовано пропозиції щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства України та створення нормативно-правової бази проведення медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх у кримінальному процесі України. Розглянуто особливості діяльності органів досудового розслідування та суду щодо застосування процедури медіації в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх.

З огляду на різновекторний характер регламентації інституту медіації, особливу увагу зосереджено на аналізі сутності поняття та визначальних ознаках інституту медіації, що закріплені в Рекомендації Ради Європи № R 19 від 15 вересня 1999 р. «Про посередництво в кримінальних справах» та Рамковому рішенні «Про місце жертв злочинів в кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 р. Держава в особі прокурора або судді (суду) має змогу контролювати рефлексію кримінального конфлікту

(кримінального правопорушення) та не вживати заходів контролю до певного часу. Потерпілий та правопорушник у цьому випадку наділені можливостями для активізації власних дій та збереження власної автономії в системі кримінального правосуддя. Медіація в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх повинна розвантажити суди та правоохоронні органи, а також задовільнити вимоги потерпілих і стати повчальним, виховним, превентивним заходом для неповнолітньої особи, яка скоїла кримінальне правопорушення.

Розроблено анкету та проведено опитування працівників правоохоронних органів та неповнолітніх, які були засуджені за кримінальні правопорушення та звільнені з відстрочкою від виконання вироку. На підставі узагальнення результатів проведеного анкетування визначено, що в Україні назрів період прогресивного розвитку відновного правосуддя та запровадження медіації щодо неповнолітніх, які скоїли кримінальні правопорушення. Зроблено висновок, що з метою ефективного втілення ідеї по впровадженню запропонованої моделі відновного правосуддя щодо неповнолітніх, які скоїли кримінальні правопорушення, найнеобхіднішим є злагоджена діяльність усіх зацікавлених і компетентних державних органів. Звернено увагу на те, що в Україні відновне правосуддя може стати державно-правовим механізмом забезпечення визначеного чинним законодавством права на примирення, а також сприятиме формуванню якісно нового іміджу країни серед провідних світових держав. Наголошено, що важливим напрямом втілення концепції відновного правосуддя та становлення інституту медіації в якості самостійного механізму вирішення кримінально-правових конфліктів є правове закріплення статусу медіатора в Україні, визначення змісту його прав та обов'язків, а також встановлення відповідальності за порушення вимог законодавства.

Ключові слова: неповнолітні; кримінальні правопорушення; відновне правосуддя; ювенальна юстиція; медіація; медіація щодо неповнолітніх, які

скоїли кримінальні правопорушення; кримінальне провадження; угода про примирення; зарубіжний досвід проведення медіації.